

התוכנית לפסיכותרפיה בגישה פסיכואנליטית

תוכני הקורסים

תוכנית הלימודים משתנה מעת לעת בהתאם להחלטות ועדת ההוראה של התוכנית.

שנה א

קריאה בכתבי פרויד: תיאוריה וקליניקה

למרות עשרות השנים שחלפו מאז שנכתבו, כתביו של פרויד מפתיעים בכל פעם מחדש ברוחב ועומק תגליותיו על המציאות הנפשית וה- human condition. הקריאה בכתבי פרויד, החיונית להכשרה בגישה הפסיכואנליטית, היא הזמנה למפגש ולעיון מחדש; את הטקסט הפרוידיאני ניתן לשוב ולקרוא, ובכל פעם למצוא עצמנו מול ניסוח של רעיון המעורר מחשבה חדשה, זאת בזיקה למקום שבו אנו נמצאים בהכשרה, ולקליניקה שלנו באותו זמן.

בקורס זה, המיועד ללומדים בשנה א', נחזור לשתי התגליות הגדולות שאותן הציב פרויד בבסיס הטיפול הפסיכואנליטי – הסיבה הלא מודעת, והמקום של המיניות והדחף בחיים הנפשיים, בחברה ובתרבות – זאת תוך מאמץ לבחון את האופן שבו הן יכולות לשמש כמצפן בקליניקה בת זמננו. נקרא במספר עבודות של פרויד העוסקות באופן הפעולה של המערכת הנפשית, התפקיד והמשמעות של הסימפטום ושאר תצורות הלא מודע. כמו כן, נשוב ונתבונן באופן שבו פרויד התייחס לתהליך הטיפול ובהמלצותיו בנוגע למקום המושכל שממנו רצוי שהמטפל יקשיב ויפעל, כל זאת בבסיס למחשבה על המעשה הטיפולי היומיומי. כשהטקסט מולנו, ננסה לחלץ מתוך הקריאה שאלות ורעיונות, ולנסח במילים שלנו את התובנות העולות ממנו בזיקה להתנסויות של המשתתפים בקורס.

מלאני קליין: מושגים תיאורטיים וקליניים

"אין משימה מורכבת וקשה יותר מחקר הנפש האנושית, והבנתה" (קליין, ההרצאות על הטכניקה)

בהמשך לפרויד, שייחס את הסקרנות לשאלות היסוד של מוצא החיים והמיניות, גרסה מלני קליין כי הדחף לחקור ולדעת מצוי כבר ביחסו התוקפני והאוהב של התינוק אל גוף האם, והוא אחד מביטוייו של דחף החיים. כמגלת ארצות לא נודעות בעצמה, יצאה קליין למסע חלוצי בעולמו הפנימי של הילד הצעיר מאד. בדרכים יצירתיות חקרה את אתרי הראשית הכמוסים ביותר, בהם, מתוך מרקם דחוס של דחפי חיים ומוות, של יחסי אובייקט ראשוניים ושל חרדות ופנטסיות לא מודעות, מתהווה הנפש האנושית.

למעלה ממאה שנים חלפו מאז החלה קליין במסעה, ובמהלכן עוררו תגליותיה בקליניקה ותובנותיה החדשניות עניין רב בצד ביקורות ומחלוקות. כיום, אין ספק כי גוף הידע העשיר והמפורט שהעניקה לפסיכואנליזה – תיאוריה מורכבת אודות התפתחות הנפש בילדות ומקור הנורוזות והפסיכוזות בבגרות – מהווה זה מכבר חלק חשוב ותשתיתי בחשיבה הפסיכואנליטית.

בקורס נקרא יחד בכתביה, נתוודע לעמדתה האנליטית, לעקרונות מנחים בעבודתה הטיפולית וכמובן להבנות היסוד שלה את הנפש, ביניהן למשל – זיקה מתמדת בין מציאות פנימית לחיצונית; מרכזיות יחסי האובייקט בעולם הפנימי ובחיי הרגש; שתי העמדות הנפשיות (עמדה פרנואידיית- סכיזואידיית ועמדה דיכאונית); משמעות הפנטסיות הלא מודעות; חשיבות ההסמלה, ההזדהות ההשלכתית, המשחק, הדחף לתיקון. הבנות אלה ונוספות הן חלק מן התרומה האדירה של קליין

לעבודה בחדר הטיפול – הבנה קלינית עמוקה ונרחבת, המהווה משאב רב ערך עבורנו, המטפלים, העוסקים בכל מפגש טיפולי ב"חקר הנפש האנושית, והבנתה".

מושגי יסוד בפסיכותרפיה פסיכואנליטית

טיפול הדינאמי מבנה ברור ומוגדר ומסכת טכנית המסייעת לנו לרכוש בהדרגה את מיומנויות הטיפול. הקורס עוסק במבנהו של הטיפול הדינאמי, מנקודת מבט "ניאו-קלאסית", תוך הצגת חלק ממושגי היסוד הבסיסיים והמרכזיים שלו ותוך הדגשת היבטים טכניים של הטיפול. זאת במטרה לסייע לנו לשכלל את מיומנויותינו הטיפוליות.

הקורס יפתח בשאלת ייחודו של הטיפול הדינאמי, ובעקרונות הליבה שעליהם מושתת הטיפול. בין השאר, נעסוק במושג ה'לא-מודע' (הפרוידיאני) בפירוש החלום כדגם מופתי להנהגת השעה הטיפולית; בהקשבה הנשאלת בטיפול דינאמי; וב'חוויה הטיפולית'; ננסה לערוך מיפוי וסווג של שלל הגישות הפסיכואנליטיות. עוד נעסוק במושג ה'התערבות' ובחלק מההתערבויות שבהן אנו מרבים לעשות שימוש לא-מושכל; בין לבין נדון במושגים מרכזיים כגון: 'העברה'; 'התנגדות'; ו'יחסי-אובייקט'.

שנה ב

הזדהות השלכתית: גלגולו של מושג

המושג הזדהות השלכתית הוצג לראשונה על ידי מלני קליין (1946) והפך במהלך השנים לאחד המושגים המרכזיים בשיח הפסיכואנליטי. כניסתם של מודלים תיאורטיים וטיפוליים שונים הביאה להשתנותו, ממושג הנשען על תפיסה אינטרסובייקטיבית, פסיכית המתקיימת בפנטסיה של המטופל למושג הנשען על תפיסה אינטרסובייקטיבית, בו פועלים ומופעלים המטפל והמטופל.

כך השתנתה גם תפיסתה של הטכניקה המתמודדת עם מורכבותו בתהליך הטיפול.

בקורס נתבונן במושג ובגלגולו, תוך קריאה של תאוריה ודוגמאות קליניות משל קליין, ביון, בוט-סיפילוס, ג'וזף, אוגדן, ארון, גולדסטיין ואחרים. התבוננות נוספת תעשה דרך דוגמאות מעבודתם של המשתתפים.

לשחק, לחלום ולחשוב ויניקוט

הקורס יעסוק בוויניקוט האדם, התאורטיקן והקלינאי שמושגיו החשובים שינו את פני הפסיכואנליזה.

נקרא בכתביו של ויניקוט ונלמד על חשיבתו בזיקה למושגיהם של פרויד וקליין ובזיקה לכותבים אחרים שחשבו על מושגיו. נתבונן על התאוריה ממבט התפתחותי כאשר החלק הראשון יעסוק בתנאים להתפתחות הנפשית, בהמשך בפתולוגיה הנפשית ובדרכי הטיפול. נעסוק במושגים מרכזיים בתאוריה כמו: משמעותו של העצמי האמיתי, חשיבותן של התופעות המעבריות בהתפתחות הנפשית הדיאלקטיקה הנפשית והפרדוקסים וכיצד אלה באים לידי ביטוי בקליניקה. נתייחס לאיכויות השונות של התוקפנות וביטוייה בהתפתחות הנפשית.

הלמידה תעשה תוך קריאה ודיון במאמרים ותלווה בדוגמאות קליניות.

בסוף ובאמצע כל סמסטר יוצג מקרה קליני על ידי מתנדב מהקורס דרכו נבחן ונדגים את המושגים ודרכי הטיפול שנלמדו.

המבנה של החלום בתור "תוכן"

הקורס מציג את העמדה לפיה חלומות נוצרים ופועלים על פי אותם "חוקים" ותהליכים שיוצרים ושומרים על המסגרת הטיפולית עצמה. תודגש במיוחד צורת החלום והמרכיבים שיוצרים את הארכיטקטורה הבסיסית של החלום, ולא רק את תוכן החלום (שנחשב בדרך כלל כמוקד השיח בין המטפל והמטופל). תינתן התייחסות מיוחדת לחלומות לפי שיטת יחסי אובייקט. לפי גישת המרצה, יש לצפות במידה רבה שחלומות יופיעו במשך תקופת הטיפול ושהמטופל יביא אותם לשעת הטיפול שלו - כעין ביטוי לכך שהתהליך הטיפולי אכן מספק, מעמיק וקריאטיבי. החומר התיאורטי יתבסס על פרקים מהגותם של פרויד, ביון, פונגי, מהוני ולקאן. במסגרת הקורס נדגיש את עבודת הסטודנטים עם חלומות והסטודנטים אף יתבקשו להציגה בכדי לאייר את הנושאים שיועלו בכיתה.

תסביך אדיפוס ונגזרותיו – בין האדיפלי לפרברטי שבתוכנו

פרויד גילה את תסביך אדיפוס מתוך האנליזה העצמית שלו, ומאז הפך המושג לאבן דרך משמעותית בפסיכואנליזה. האופן שבו כל אחד מאיתנו מעבד את התסביך האדיפאלי משפיעה על היכולת שלנו להסמלה, לחשיבה, להתמודדות מוצלחת עם סמכות, גבולות, אבדנים, חלקיות, שלישיות, נפרדות ואחרות, בחירת אובייקט/בן זוג, בניית סופר-אגו בוגר, בניית מערכת ערכים, ועוד. היכולת לעבד את התסביך האדיפאלי היא גם בעלת משמעות אבחנתית, וקשורה לרמת ארגון האישיות המתהווה, ולפיכך משפיעה על הטכניקה הטיפולית שבה יש לבחור לגבי כל מטופל. מושגים כגון, חרדת סירוס, הסצנה הראשונית, האובייקט המשולב, מרחב משולש ומושגים נוספים, הם מושגי יסוד בהבנה הפסיכואנליטית ונגזרים מההמשגה של תסביך זה.

אחת ההשלכות האפשריות של קושי בעיבוד השלב האדיפלי היא התפתחות פרברסיה.

בקורס ננסה להמשיג את הפרברסיה כסוג של התארגנות הגנתית שבאה לידי ביטוי באופנים שונים, בין השאר ביחסים באופן כללי וביחסים הטיפוליים. ננסה להיעזר בתיאורטיקנים שונים, פרויד, באך, ח'אן, אוגדן, בנג'מין ועוד, כדי להתבונן על התופעה מזוויות שונות, כאלה שעוסקות בתפקידו של דחף המוות בהתפתחות הפרברסיה וכאלה שעוסקות בתפקיד החסכים הסביבתיים בהתפתחותה. כמו כן יינתן מקום להצגת מקרים קליניים של המשתתפים. ננסה לחשוב על ההכלה של האתגרים שמציב בפנינו המטופל הפרברט, או החלקים הפרברטים של מטופלים שונים. מהם חלקים אלה? איך מזהים שאנחנו נתונים בטיפול בלחץ או תחת מניפולציה פרברטית? מפגש עם הפרברסיה בטיפול מעמיד אותנו בפני תחושת קשות, חרדה, שיפוטיות, גירוי ופיתוי, דילמות אתיות וקליניות ועוד. נתעמק במושגים כגון יחסים סאדו מוזוכיסטיים, פטיש, מיניות פולימורפית, Disavowal, ועוד, וננסה דרכם ודרך דוגמאות קליניות להבין את השפה, ההתארגנות והחווייה הפרברטית.

ממשיכי קליין

ממשיכה של מלאני קליין פיתחו לאורך השנים מושגים מהתאוריה הקלייניאנית באופן מחובר לעבודה קלינית פורייה ומרתקת. באופן זה הם המשיכו את עבודה של קליין והוסיפו לה רבדים נוספים, עומק ויישומים קליניים.

לאורך הקורס נקרא ונדון במאמרים של ג'ון שטיינר, בטי ג'וזף, רונלד בריטון, חנה סגל, הרברט רוזנפלד, עדנה אושונסי, אירמה ברנמן פיק, מייקל פלדמן, פטרישיה דניאל ועוד. נעמיק בהבנה קלינית ותאורטית של מושגים כגון יחסי אובייקט, העברה והעברה נגדית, הקונפליקט האדיפלי, צרות עין, הזדהות השלכתית, דחף המוות, כפיית חזרה, פנטזיה לא מודעת והסמלה. השיעורים יכללו עיון ודיון במאמרים בשילוב דיון קליני בדוגמאות קליניות של התלמידים והמרצה.

"להיות אדם" - הרהורים והיכרות עם פסיכולוגיית העצמי

בקורס נכיר את החשיבה, התיאוריה והעשייה הפסיכואנליטית של פסיכולוגיית העצמי, ששמה לה כמרכז הכובד שלה את האתיקה, משמע האחריות, של אדם כלפי זולתו, ואת האמפתיה כמגדירה של השדה הפסיכולוגי. נחקור מהי נוכחות פסיכואנליטית המאפשרת לכל אדם, באשר הוא/היא, להתהוות אל עצמו/ה. נעסוק בהתפתחות התאוריה מתיאוריית העצמי לתיאוריית זולת עצמי, ומהו התהליך המרפא.

שנה ג

פרויד: מבט עכשווי והתייחסותי

'לא לדעת פירושו לא לרצות לדעת' טען פרויד ונתן מקום משמעותי להגנות ולצנזורה אישית. מטרת הפסיכואנליזה תהיה הידיעה, היכולת לחדור דרך שכבות ההגנה לגרעין הראשוני שם החלו הסיבוכים וההסתרות העצמיות.

בכדי לדעת השתמש פרויד בטכניקות מגוונות חלקם חדשניות לתחומי הרפואה כגון ניתוחי חלומות עידוד הבזקי מחשבה - אסוציאציות חופשיות, ניתוח יחסי העברה, פליטות פה ועוד.

דרך אנליזה עצמית ופסיכואנליזה למטופליו הציע פרויד כלי חדשני היכול לשרת שלוש מטרות: עזרה בחקר התהליכים הנפשיים, הצעת טיפול והקלה לאנשים הסובלים מנירוזות ואף מבט חדשני ומאתגר על נפש האדם.

מפטירתו של פרויד ב - 1939 עברה כמעט מאה, החשיבה החדשנית של פרויד הוטמעה בחלקה בחשיבה המערבית הכללית ונהפכה לקונצנזוס. חלקים אחרים מהגותו נתפסים היום כפחות רלוונטים ופחות תואמים את חווית האדם במאה ה-21 ואת תורת ההכרה שלו. לעיתים הפערים נדמים כה עמוקים עד כי סטיוון מיטשל מדבר על השינוי בין התאוריה והפרקטיקה של ימינו ביחס לזאת שהציע פרויד כרוולוציה ולא כאבולוציה.

בסמסטר הראשון נתייחס לתיאוריה הפרוידיאנית. המסע שלנו יתחיל בלימוד משותף של מספר טיפולים אותם פרויד מפרסם בכתביו. מתוכם ניגע בשלושה סוגיות מרכזיות: המשגתו של הלא מודע, דרכי השימוש בחלומות ופרשנותם, וזירת הדחפים הראשוניים הארוס והטנטוס.

את הסמסטר השני נייחד להתבוננות בחשיבת הפסיכואנליזה ההתייחסותית ובזיקתה השונה ואולי לעיתים המשלימה למושגי היסוד של פרויד. דרך הוגים מרכזיים כגון סטיוון מיטשל, לואיס ארון, תומאס אוגדן, ג'סיקה בנג'מין, מייק אייגן, פיליפ ברומברג ועוד נתאר את השפעת החשיבה הפוסט מודרנית על היחס לתיאוריות בכלל, ולפסיכואנליזה הפרוידיאנית בפרט. נלמד על נדידת המשגת הזירה הטיפולית מזירה של אדם אחד לזירה של שניים והשפעתה הדרמטית של הגדרה זאת על מפגשי מטפל מטופל. נתייחס להתפתחות האישיות מעבר לעקרון הספרציה

אינדבידואציה אל יכולות ההכרה ההדדית, ונתייחס לכלי הטיפול המסורתיים כגון ניתוחי חלומות ופרשנויות שהתעצבו מחדש סביב המשגות גמישות יותר של העצמי..

ביון: קו התפר בין התיאוריה לקליניקה

הקורס יקנה הכרות מעמיקה עם מושגים מחשיבתו של ביון כך שהמשתתפים והמשתתפות יוכלו להשתמש בהם בעבודתם הקלינית ובחשיבתם עליה. מושגים אלו ימוקמו גם בהקשר של חשיבה בת זמננו באמצעות סקירה תיאורטית של טקסטים של כותבים בולטים משני העשורים האחרונים.

הקורס ישלב קריאה מונחית בחלקים מתוך כתיבתו של ביון וסקירה תיאורטית של טקסטים בני זמננו המתייחסים אליהם ולרעיונותיו של ביון.

מצבים מנטאליים ראשוניים

בקורס זה נלמד על התפתחות נפשית בשלבי הינקות השונים, על ראשיתו והיווצרותו של העצמי מתוך המגע החושי עם אובייקטים ראשוניים. כמו כן נעסוק ביכולת המתפתחת של היצור האנושי, לשאת מציאות ולחשוב, על פי תיאוריות פסיכואנליטיות שהתפתחו מתוך מחקר וטיפול בילדים על הספקטרום האוטיסטי וכן מתצפיות בתינוקות.

נחקור את ההגנות האוטיסטיות המעכבות התפתחות נורמלית וחוסמות את היכולת לחשוב וכן להגיע לרמת התפתחות מורכבת. נבדוק כיצד פועלות הגנות אלו אצל מטופלים בוגרים.

במסגרת הקורס נעסוק בקושי ביצירת מרחב נפשי שבו נתן ליצור ייצוגים נפשיים, המקדמים יכולת לוויוסות ריגשי, לאינטרוספקטיבה ואמפטיה וכן מאפשרים חשיבה וצמיחה מנטאלית. בקורס נבדוק בעזרת דוגמאות קליניות את אופי העבודה והפרוש ואת העמדה הטיפולית הנדרשת מול אנשים הסובלים ממצוקה הקשורה ברמת ארגון זאת.

בקורס נקרא טקסטים של ביק, מלצר, טסטין, אלוורז ואחרים, המהווים את ליבת העיסוק התיאורטי בחשיבה על מצבים מנטאליים ראשוניים.

הטכניקה הפסיכואנליטית-גישות פסיכואנליטיות עכשוויות

בקורס זה נתייחס לאספקטים שונים של הטכניקה הפסיכואנליטית, תוך התמקדות בגישתו של וויניקוט, כותבים מתאוריית השדה ומהעמדה ההתייחסותית. נשווה בין הגישות השונות ונדון בחששות ובמשאלות של המשתתפים ביחס לשימוש בטכניקה על מנת לאפשר גיבוש של זהות אישית כמתפל וחוויה של "הטכניקה שלי".

נתחיל את הקורס בהכרות עם הטכניקה כפי שהיא נתפסה אצל פרויד ומייצגת פסיכולוגיה של אדם אחד, נעבור לאנטוניו פרו, למדלן וווילי ברנג'ה המתייחסים לאינטארקציה מטופל-מתפל כשדה אחד ונעבור לכותבים התייחסותיים כמו לואיס ארון, הופמן ומיטשל אשר מפתחים את רעיון ההדדיות ופסיכולוגיה של שניים.

נקדיש כמה שיעורים לעבודה עם מטופלים קשים: נתייחס לרעיון של "האם המחיייה" על פי הרעיונות של אן אלוראז ורחל פלץ ולרעיון של רוברט גרוסמרק של "האנליטיקאי הלא חודרני" "והעצמי הפרטי" של ארנולד מודל.

נכיר גישות שונות לנושא של הסטינג: ויניקוט, בלינט, ארנולד מודל, אהובה ברקן ואנטוני באס.

נדון בטכניקה במצבים טיפוליים מורכבים כמו התמודדות עם תוקפנות של מטופלים, העברת אהבה, טראומה ומצבי תקיעות.

בהקשר זה נדון בכתיבה של נוויל סימינגטון על אקט החופש של המטפל, סטיבן מיטשל, ג'סיקה בנג'מין על קומפלמנטריות ולואיס ארון על מצבי תקיעות והשלישי האנליטי, ג'ודי דיוויס על העברת אהבה, וקארן מרודה על חשיפה עצמית של המטפל.

הזרם העצמאי בפסיכואנליזה

המסורת העצמאית בפסיכואנליזה, כגישה ייחודית לטיפול ולהתפתחות, היא רחבה יותר מתרומת "הקבוצה העצמאית" שצמחה באנגליה לאחר "דיוני המחלוקת". רוחה מתבטאת קודם כל בחשיבות ההבדלים הסובייקטיביים שבין בני אדם, לא בזהות שביניהם, ומכאן בתרומתה של הפסיכואנליזה להתגבשות קולו הייחודי של כל מטופל ומטופל. הזרם העצמאי מבקש במובן זה לשחרר את המבואות הסתומים שיוצרים הדמיון המבני והעקרונות הנפשיים המשותפים והכלליים בהמשגה התיאורטית. הוא שואל למשל, כיצד יוכלו מטפלים "קלייניאניים", "ויניקוטיאניים", "לקאניאניים", "יונגיאניים" וכו... לחשוב ולפעול באופן המשוחרר יותר מהטיות תיוכם התיאורטי, כך שתיווצר אצלם עמדה טיפולית פחות מפוצלת ויותר טבעית.

בקורס נלמד על הרקע ההיסטורי בתוכו הבשילו רעיונות אלו ועל השורשים שאלו שלחו אל תוך החשיבה הפסיכואנליטית בת זמננו. נתעמק בהמשגות שפיתחו הוגים השייכים לזרם העצמאי על אודות איכות התנסותו הייחודית של המטופל ועל אפיוניה האסתטיים. נעמוד על תרומתם של ד.ו. ויניקוט, פולה היימן, אניד באלינט, מריון מילנר, כריסטופר בולאס, אדם פיליפס ואחרים להבנת טיב היחסים בתוכם מצליח העצמי להתפתח ועל מקומה של הרגריסה בתהליכי שיקומו בטיפול. מנגד נעמוד בעזרת הוגים אלו על תהליכי העברה הנגדית הנובעים מתפיסות המטפל ועל חשיבות שחרורו מגישתו המכאנית יותר אל המסגרת והטכניקה הטיפולית עם התרת כבליהן.

פסיכותרפיה בראי הגישות השונות

קורס זה סוקר ואוסף את התיאוריות המרכזיות הנלמדות לאורך שלושת השנים ואת הטכניקה המלווה אותן. בקורס מתארח בכל פעם נציג של תיאוריה מרכזית ומדגים דרך שעות קליניות שיובאו על ידי הסטודנטים את האופן שבו הוא חושב ועובד עם החומר הקליני. ריבוי התיאוריות מעמיד אותנו מול השאלה מה באמת משותף ומה שונה בין התיאוריות, כיצד ניתן להשוות ביניהן והאם השוואה זו כלל נחוצה? הריבוי והשונות מעמידים אותנו מול האתגר של מציאת הקול האישי, הפרטי וה"נכון" עבור כל אחד ואחת מאיתנו וגורם לנו לחدد את המחשבה אודות המהות הייחודית והפנימית של כל אחת מהגישות הפסיכואנליטיות השונות עבורנו ועבור מטופלנו.

תוכנית הלימודים משתנה מעת לעת בהתאם להחלטות ועדת ההוראה של התוכנית.